

Els noms perduts de la muntanya

Narcís Arbusé i Bellapart

Si es té en compte l'evolució històrica que ha sofert el Montgrí, queda clar que la seva toponímia hi juga un paper molt destacat.

Des dels temps més remots -i no per això devien ser orfes de noms- la nostra geografia va haver de rebre uns referents, encara que avui ens costi constatar quants d'aquells han arribat a sobreviure fins als nostres dies. Però és evident que quanta més gent dedicava el seu treball i temps d'oci en aquests indrets, més fàcil semblaria que la seva toponímia fos més rica i recordada.

Així, i segons es dedueix dels estudis sobre el tema, a l'edat mitjana ja consten noms presents en la morfologia actual, encara que, val a dir-ho,

molt més escassos del que seria desitjable. Seguint la seva evolució, serà sobretot a partir de l'any 1599 quan, per voluntat del rei Felip III, aquesta muntanya passarà a ser gestionada per la Universitat de Torroella i en conseqüència es podria definir com l'inici d'una colonització massiva del Montgrí per part dels habitants dels pobles perifèrics.

Serà justament el fet d'escripturar aquests terrenys i pagar-ne un cens el que farà que des de l'Ajuntament de Torroella es porti un control força rigorós i una llista de les famílies que n'hi tenen una part.

Per contra, la inexistència d'un mapa on situar-hi les peces esmentades fa a vegades difícil la seva localització. Només una senzilla classificació diferenciava una carpeta amb els propietaris de l'Escala de la dels de Torroella.

Això ens ensenya que els escalencs solien tenir els terrenys que anaven bàsicament del camí del Palau al mas Sec cap al nord; per altre costat, molt lògic per raó de la proximitat.

També l'ordre en què es guardaven les escriptures (de nord cap al sud) pot ser un factor per situar-lo en un sector determinat, encara que sense aproximar-ho massa. Són, doncs, aquests documents, el material d'on s'ha extret la referent toponímia.

Barraca amagada
a les Dunes
(foto N. Arbusé)

Censos de l'Escala. Topografia recuperable

De l'Escala

Camí que fa divisió entre els termes de la Vila amb l'Escala i Empúries. 8 pams d'amplada

16-1-1738 Baldiri Bañas, 3 vessanes

"...á la Primera Línea, afrontant á sol ixent á mitg dia i á ponent ab la montanya i á tremuntana ab la carretera de la Primera Línea que divideix los termes de la Escala i de Empuries la qual carretera és construhida dins dit terme de Torroella."

Camí de primera línia. El dels Termes fins a Montgó

16-1-1736 Rafel Bofill, la Escala, 2 vessanes

".. afrontant á sol ixent ab carretera per la qual se va de la Escala als Pins ó Corral Martí, y á tremuntana ab carretera.

Camí de segona línia "...a tremuntana de Sambriu" ... amplària de 12 pams
9- 7- 1733 " á solixent ab Bernat Mitjavila viaró per lo qual se va á la Bassa den Mach mitgensant, á mitg die ab la montanya dita Los Pins, á ponent y á tremontana ab la Montanya".

Sobre las dos Lineas.2-1-1736 Bernat Mitjavila de l'Escala, 2 vessanes.

"... afrontant á sol ixent, á mitg die y á tremuntana ab la montanya, y á ponent ab Isidre Callol"

La Rabiosa " ...al este, camino rural que dirige al territorio "Las Arrabassadas", y al norte carretera que divide los Términos municipales de la presente Villa y la Escala."

- Ramon Ballester, 27-12-1734, 2 vessanes

"..al peu de la muntanya de La Rabiosa de Segona Línea, afrontant á sol ixent á mitg dia i á ponent ab la montanya i á tremuntana al peu de dita muntanya dita La Rabiosa"

- 21-9-1739 Joseph Paris de l'Escala, "2 vessanes de terra en lo territori de la Rabiosa ó Cossis"

Lo peu de la Rabiosa. 6-6-1742, Joan Antoni Serrat de la Escala, 3 vessanes.

".. afrontant á sol ixent amb Joan Ballester, á mitg dia amb la montanya, á ponent amb cert mayol dirruit y á tremontana amb la carretera que divideix los termes de Torroella y la Escala.."

Santbriu. 2 vessanes, 31-1-1749, "...afrontant á solixent abla carratera qui va al Estartit, part y part, ablo camí qui va als Arbres Polls."

Pous (Forns) de Sant Briu: (...i a mig dia amb la carretera que va de Sant Briu al Estartit.)

- 31-1-1749 Rafel Columeda, 2 vessanes

"...terreny de Sambriu, á sol ixent amb carretera que va al Estartit part i part ab lo camí qui va als Arbres Polls."

Clot del Estany de Montgó. 27-12-1731 "...á sol ixent ab la plaja del Port de Montgó, á mitg dia ab la muntanya, á ponent ab lo Estany de Montgó i á tremuntana ab lo terme de l'Escala carretera mitjansant"

La Montanya dels Ollastres. 17-10-1745, Balthasar Gual l'Escala, 2 vessanes

"...afrontant á sol ixent, ponent y tremuntana amb la montanya, y á mitg dia ab lo viaró per lo qual se va á la cala Ferriola..."

Corral den Paretas. 27-12-1736, Isidro Callol de l'Escala, 3 vessanes

Clot de Paretas. 14-2-1730, (358) Francesch Cannon de l'Escala, 4 vessanes

".. á sol ixent, á mitg dia y a ponent ab la montanya, y á tremuntana ab la carretera de la Tercera Linea "

Corral Martí. 2-1-1727, Sebría Bofill de l'Escala (313), 4 vessanes

" á Primera Linea de la Montanya afrontant á sol ixent ab la carretera de dita del Corral Martí, á mitg dia ab la carretera de la Segona Línea, á ponent ab la Montanya y á tremuntana ab la vinya de Juan Antoni Bofill Carretera que fa divisió dels termes de la Escala i de Empurias"

Sota'ls Pins y Clot dels Cossis. 19-1-1749, "...a ponent amb la carretera que va a la Bassa d'en Mach, i a tramuntana amb la carretera que divideix los termes de (esta) Vila y a la Escala."

Sota los Pins. 31-1-1749, Francesch Martí, 2 vessanes

".. á sol ixent amb carretera per la qual se va a les vinyes de la Bassa den Mach,... a ponent amb la muntanya.."

- 16-1-1736, Jaume Russinyol, l'Escala, 2 vessanes.

"... á sol ixent y á mitg dia ab lo Mitch Córrech de la Montanya dels Pins, á ponent ab Pere Callol y á tremontana ab la Montanya dels Pins..."

Rahimeras. (6 febrer 1792), "Rahimeras d'en Gorra".

Estany de Montgó. 20-2-1730, (361) Isidro Pasqual

"... á sol ixent ab lo Estany de Montgó, á mitg dia, ponent i tremuntana ab la carretera de la Primera Línea..."

Part de mitg die del Palau y prop lo territori dit dels arbres Polls. 2 ves-sanes, Domingo Oliveras, 11-1-1750

Arbres Polls. (...a tramuntana amb el camí del Mas Cremat, a mig dia amb la muntanya...)

Joan Poch. (4 maig 1797). (...a mig dia amb Anton Callol, i a ponent amb la carretera de Palau al Forn de las tres Cometas...)

Clot dels Arbres Polls: (A TRAMUNTANA AMB Joan Callol, a sol ixent amb la muntanya, a mig dia amb carretera ramadal, i a ponent amb la carretera que va del Palau als Mallols de las tres Cometas.)

- 1-10-1797, Pere Poch i Simon de l'Escala

"...afrontant á sol ixent amb dita montanya, á mitg dia amb carretera ramadal, á ponent amb carretera que va des del Palau als Sallols o/a les Tres Cometes, i á tremotana amb Juan Callol..."

Barraca amagada
a les Dunes
(foto N. Arbusé)

De Torroella i pobles voltants

Part de mitg dia de la montanya. Joan Reglar Pages, 4 vessanes.

"...a sol ixent ab lo torrent del Coll den Caner, a mitg dia ab la montanya á ponent y á tremuntana ab lo camí qui va a la Torre Ponsa..."

"...a sol ixent ab lo camí qui va de la torra den Quintana al Coll den Caner... i a tremuntana ab lo camí de la Torre Ponsa..."

Coll den Tallant. Joseph Vilar, 4 vessanes.

"...a mitg dia amb la Minassa, a ponent amb la Caminassa que va ab la montanya..."

Los Vessants de la Montanya. 30-12-1664, Jaume Serenó, una pessa de terra.

"...a sol ixent ab lo puig de la Torre Borratxa, á mitg die ab Joan Gispert, á ponent ab Salvi Font y á tremuntana ab lo Coll den Caner..."

Los penjants de la Montanya o la bassa dels cunills.

Los Conrous/ Arrebassades den Vilardell. 9-1-1735, Quirch Juny, 2 vessanes

"... á sol ixent amb les Basses de la Torre Ponça, amitg dia i tremuntana amb la muntanya i á ponent amb Salvador Martí"

Los Morters prop del Mar. Situats a l'est. "...a mitg dia camí que va a las Botigas, a tramuntana ab la montanya..." (Al port de l'Estartit)

- "...á mitg dia ab la carrerada per la qual se va á la muntanya, á ponent amb dita muntanya..."

Roca dels Morters. 8-12-1750, Francesch Valentí Olive, 9 canes

"...á sol ixent en honor de la Universitat, á mitg dia ab lo camí públich qui va de la present Vila al port de l'Estartit, á ponent ab la casa del Aloy Masjoan, treballador paret mitgensant y á tremontana ab la carretera qui va de dit port sobra la Roca dels Morters..."

- 25-7-1746, Jaume Bosch, 1/2 vessana

" á sol ixent ab las rocas ditas Los Morters, á mitg dia ab dita carretera per la qual se va al Estartit, á ponent ab la carrerada y camí de Sta. Maria y á tremuntana ab la carrerada que va á la muntanya."

"...á ponent amb lo camí que baixa de la Torre Ponsa.. y á tremuntana amb la carrerada per la qual se va á la muntanya..."

Port de l'Estartit. "...a sol ixent ab lo port den Arbonés, a mitg dia ab lo mar... a ponent ab la botiga de la Volta grassa..."

*Torre Vella del Estartit. 23-4-1725, (289) Antoni Marquès, 2 vessanes.
"situat sobre la Torre Vella del Estartit y al Cap de la Barra, á sol ixent ab lo Cap de la Barra, á mitg dia, ponent i tramuntana ab la montanya."*

*Cap de la Barra. 24-2-1751, Pere Puig de l'Estartit, 2 vessanes
"...á sol ixent ab lo Pou del Cap de la Barra, á mitg dia y ponent ab la muntanya del Cap de la Barra, y á tremuntana viaró que va a la dita Cala Calella."*

Sobre la Mata Grossa. (E i N amb muntanya; S. amb en Rich de Jafre, i O amb camí que va al veynat de Sobrestany..."

*La Mata Grossa. 3-3-1702, Joan Casals y Peya, 3 vessanes.
Afrontant a l'est amb muntanya, al sud amb Isidre Vicens, a l'Oest amb "lo camí publich qui va a Sobrestany y a tremuntana ab lo camí Publich qui va a la Capella de Sta. Catherina"*

(N'hi ha un altre d'igual d'Ullà amb 3 vessanes.)

Mas Manyalich. 1702, "E-O-S amb muntanya. (Mas Malleric)

*Clot de Roca Heura. 22-5-1737, (391) Isidro Carles, 2 vessanes.
"...situat á mitg dia del Mas Manyalich..."
"...á sol ixent amb el viaró que va á la Torre Ferrana y á l'Escala, á ponent i tremuntana ab montanya"*

Censos de l'Escala. Noms amb alguna aproximació

De l'Escala

Jacera den Mach. 31-1-1749, "...i á tremontana ab Joan Mitjavila"

Clot de la Serra de la Conca. 24-12-1750, "...sota los Pins y Clot dels Cossis..."

Montanya del Palau. 3-7-1740, Esteva Callol de la Escala, 2 vessanes.

"...á sol ixent ab dita muntanya, á mitg dia ab cert Forn de cals, á ponent ab lo camí dit del Palau y á tremuntana en honor de Joan Callol per dita Universitat..."

- 23-10-1740, Antoni Fornés de la Escala, 2 vessanes

"...afrontant á sol ixent ab dita muntanya, á mitg dia ab dit Palau, á ponent ab lo Camí del Palau y á tremuntana ab Nicolau Callol."

- 21-1-1742, Esteva Lafarga de la Escala, 2 vessanes

"...sobre la muntanya del Palau, afrontant á sol ixent ab lo Córrech (y Muntanya) de Sambriu, á mitg dia ab dita muntanya, á ponent ab Esteva Callol y part ab Joseph Molinas, y á tremuntana ab Nicolau Callol..."

Puig Rahimer

Las Fonalleras. "...per mig de les quals passa y deu passar la carretera que va al port de l'Estartit."

- 8-12-1740, Juan Sureda, 2 vessanes. "...á sol ixent ab carretera que va de dit Port de la Escala al port del Estartit, á mitg die y á ponent ab la muntanya, y á tremuntana en honor de Rafel Sastre."

Al cap de mont de las Fonalleras. 18-4-1741, Antoni Oliveras de l'Escala, 2 vessanes. "...afrontant per tot ab la montanya..."

Pla de las Fonalleras. 2 vessanes, 31-1-1749

Cala Rabiosa

- Rafel Alcarach, 27-12-1733, 2 vessanes a Primera Línea

"a sol ixent amb Ramon Ballester, a mitg dia amb el Puig de la Rabiosa, a ponent i a tremuntana amb la muntanya."

- Esperansa Oliver vda. de la Escala, 2-1-1736, 2 vessanes

"...á sol ixent ab Jaume Ribas, á mitg dia ab la montanya,... i á tremuntana ab la carretera"

De Torroella i voltants

Mitg dia de la Montanya. (Mont Pla?) 11-3-1645, Salvi Font, 4 vessanes.

"...a sol ixent i mitg dia ab la Montanya á ponent ab lo torrent dit del Coll den Quintana,..."

Coll de las Sorras y prop lo mas Colomar.

"...a sol ixent ab Camí Real qui va al coll de las Sorras."

Los Vessants de la Montanya. 2-12-1642, Bernat Sagas (fuster), 5 vessanes

"...a mitg dia amb el camí que va a la Torra Ponsa..."

Clot de la Roca Heura. (352) Pere Heras de Sobrestany

Rocaeura. (8-8-1734), 2 vessanes "á ponent ab lo camí Reial qui va del Coll de las Sorras á la Escala..."

Clot del Llop,
coma Llobera
(foto N. Arbusé)

La Coma de Rocaeura. (8-8-1734), 2 vessanes (est-sud-oest muntanya)

Tinguda den Server. 16-1-1720, (245) Miquel Teixidor de Sobrestany, 10 vessanes

"...a sol ixent i á tramuntana ab la montanya, á mitg dia ab dita tinguda den Server, y á ponent ab lo Estany de Bellcaire."

Los Baixants de Sobrestany. 24-12-1741, Joan Bota, 3 vessanes

"...masover del mas dit del Cavaller, de Sobrestany,... afrontant á sol ixent ab la carrerada..."

Censos de l'Escala. Noms sense referències

(O bé limiten per tots costats amb la muntanya o amb veïns de difícil situació).

De l'Escala

Corradó den Paretas (sector de l'Escala). 18-12-1748, 2 vessanes

Las Bassas prop del Forn de las Guillas

Puig de las Bruixas

Clot de las Bruixas

Pla de las Fonalleras o Forn de las Guillas. Pere Mainegre (?)

Jaume Costal de l'Escala, 31-1-1749, 2 vessanes "...afrontant la muntanya pels quatre costats"

Puig Reyné. 1841

Pou del Vidre. Damià Callol i Roca, Antonio Sellés i Oliveras

Pas de las Eugas. Sebastià Mascarós i Mont

De Torroella i voltants

Mas Baster

Masa Server de Sobrestany (270)

Agulla de Sobrestany

Llantrisclar. 25-11-1701, "...tres vessanas de terra en lo Clot del Llantrisclar..."

Lo Clot del Olivar Forsós. 8-12-1740, Joan Riera de Belcaire, 3 vessanes "...afrontant á mitg dia ab la montanya,..."

Mas Rahimé. 22-1-1717, Antoni Moret Pages, de Sobrestany, 12 vessanes.

*"Al nord, amb camí que va a Mongri. (E-S-O amb muntanya).
- 18-1-1739, Per Maranges Lleal, 3 vessanes, "...á lo Mas Rahimer"*

Aixart a
coma Llobera
(foto N. Arbusé)

Informació referent a gent de l'Escala

"...Estuvo la Villa en quieta posesión hasta el año 1.750 en que los Regidores y Universidad de Ampurias y la Escala obtuvieron del tribunal de la Super Intendencia otro establecimiento de la propia Montaña de la cual tomaron posesión en 30 Mayo de dicho año publicando a su consecuencia letras "de ban" en los pueblos limítrofes en cuya vista y en el acot de publicarse en Torroella fueron dichas letras contradichas, protestadas y apeladas por el Síndico de ella.

En 26 del propio Mayo los Regidores de Torroella acudieron poniendo pleyto para que no se concediese establecimiento a los de la Escala y caso de haberse concedido se declarase nulo..."

Carpeta N° 1 (textual): "Espdte. Gubernativo a tenor de la ley de 3 feb° 1.823 instruido por el Alce. De Torr^a p^a el cobro de censos de los vecinos de la Escala que tienen piezas en la montaña de Torroella."

Exemple: Ayto. de Torroella de Montgrí, 22 Febrero 1843

- Jerónimo Ferrés y Curós. Piezas 94 - 249 - 394 y 395. Total 14 vessanas i 2/8.

Pagava 6 sueldos barceloneses per vessana anual.

Total : 4 libras 5 sueldos i 6 dineros.

Equivalències de diners: 1 libra = 20 sueldos; 1 sueldo = 12 dineros.
Miquel Callol Martí devia 17 anys.

A 24 de Diciembre de 1.837:

"Estado nominal y numérico de lo que están debiendo los Vecinos de la Villa de la Escala al Comun y Universidad de la Villa de Torroella de mongrí por razon de censos vencidos."

(Segueix la relació amb els noms, àlies i el total.)

"Son treinta i siete mil nueve cientos ochenta y tres reales (de vellón) que estan debiendo los vecinos de la Villa de la Escala á este Comun y Universidad por razon de censos vencidos en 24 Diciembre de 1.837 segun consta del libro de establecimientos que obra en poder del infrascrito. Torroella de mongri 3 Mayo de 1.858. El Mayordomo de Propios, PEDRO BUXÓ"

Relació alfabètica de malnoms de gent de l'Escala que pagaven censos a Torroella. Any 1850

Agustín Alech, (a) *Ros de la baña del Chich*

Juan Alterachs, (a) *Fusté Bonich*

Bartomeu Andreu, (a) *Chich* (també Bartolomé i Domingo Alech)

Maria Andreu, *Cuch* (també Antonio Alech)

Juan Artigas, *Fadrí Bonich*

Pere Auquer, *Cufi*

Juan Bahí, *Belluguet*

Vicente Bachench, *Divigent*

Gerardo Balaguer, *Pometa*

Ramon Balaguer, *Orélla*

Pere Ballesta, *Queco*
Fco. Ballesta i Farré, *Tomaset*
Martí Bech, *Manaratas*
Antonio Bofill i Sagué, *Borni*
Grau Bofill, *Carinyo*
Josep Bofill, *Borni*
Pedro Bofill i Maranges, *Baleta*
José Bofill i Sagué, *Gallets*
Fco. Bosch i Noguer, *Menut*
Jaume Burgalat, *Sardà*
Juan Fco. Burgués, *Tirades*
Miquel Busquets, *Pallol*
Geroni i Josep Callol Blage, *Ramaire - Bramaire*
Maria Callol, *Dú*
Miquel Callol, *Llabret*
Jaume Callol i Sagaró, *Frare* (també Juan Callol Sellés)
Rafael Callol i Mas, *Aranyó o Cabreta*
Juan Callol i Pruneda, *Rigau*
Isidro Caner, *Carnestoltes*
Martí Caner, *Pardal*
Mateu Caner, *Tort*
Fco. Casademont, *Osach*
Juan Casadevall, *Cardenal*
Vda. de Fco. Coll, *Sardà*
Rafel Colomá i Colomeda, *Pollastre*
Rafel Colomeda, *Gandaia*
Màrius Colomeda i Berdelach, *Olivet*
José Cortal, *Cistella*
Pedro Corominas, *Estudiant*
Ignacio Costa i Sagner, *Abundància*
Esteve Donjo, *Rutllat*
Miquel Donjo i Martinench, *Badoi*
Juan Dubé, *Chech o Pech o de la Geperuda*
Rafel Fabrech i Callol, *Polissó*
Baltasar Ferrer, *Botonada*
Julian Ferrer, *Sastre de la cua*
Pere Flaquer, *de les Roques*
Guillermo(?) Font, *Lluent*
Esteve Formatger, *Masoveret*

Martí Fornés i Caner, *Esparralló*
Medí Girona i Sagrera, *Parot*
Rafael Granollers i Corredor, *Xiulet*
Miquel i Margarida Grau, *Caballito*
Mariano Guri, *Mananons*
Pere Guri i Busquets, *Gaspert*
Buenaventura Iglesias, *Sacalamano*
M. Rosa Juli i Ros, *Matamares*
Joseph Juli i Cerbera, *Japassa*
Geroni Juli i Guillem, *Gris*
Joseph Lleal i Sureda, *de les Guilles*
Miquel Lloveras i Flaqué, *de les Roques*
Joseph Manegat i Bofill, *Xicot*
Fco. Manegat i Callol, *Xicot*
Fco. Martí i Olivé, *Boira*
Joseph Manyach, *Besalú* (2- 2- 1734)
Jayme Mas, *Casaberitats*
Pere Mas i Ballesta, *Moro*
Pere Mas i Fader, *Gabatx*
Joseph Mateu, *Tet Genovès*
Joseph Mateu i Callol, *Brelan*
Jaume Mateu i Colomeda, *Met Genovès*
Pedro Maynegra, *Perots*
Joseph Molina, *Zeyta (?) Teita (?)*
Gerónimo Olivera i Boig, *Bagaire*
Isidro Parnal, *Menut del Xai*
Fco. Pascual, *Rall*
Sebastià Pascual, *Cal (?) Col (?)*
Fco. Pi i Marquès, *Pastoret o Fostaret*
Jose Poch, *de la Parra*
Miquel Poch, *Gerri o Guerri*
Juan Riera, *Boca bruta*
Esteve Sallés, *Grau*
Pedro Sastre, *Gall*
Sebastià Sastre i Pons, *Tetes*
Pere Sastre i Torrent, *Narciset*
Miquel Sellés, *de la Mel*
Andreu Serra, *Xaia*
Pere Solés i Carreras, *Matxogué*

Jaume Sureda, *Cols*
Anton Sureda i Mas, *de les Parres*
Antonio Sureda i Burgués, *Patauch*
Pere Teixidor i Mas, *de les Herbes*
Pere Torrent i Teixidor, *de la Mala Terra*
Juan Vilà, *Bon Joan*
Juan Viñas i Ana Callol, *Pesebre*
Esteve Ximinis, *Gitano*
Josep Ximinis, *Faixal o Faixut*
José Ximinis i Curós, *Nen*
Fco. Ximinis i Fidel, *Bitxo*

Malnoms de Torroella

Joan Ferrer, *Segal* (1748)
Francesch Martí, *Tropes* (31-1-1749)
Pere Pi, *Quitxo* (27-9-1746)

És xocant veure la gran quantitat de malnoms que corresponen a la gent de l'Escala i la minsa aportació pel que fa als de Torroella. Potser una raó podria ser el tracte més assidu en relació als nostres veïns el factor que refermés la seva coneixença i fes innecessari més dades sobre persones o famílies, mentre que la distància i el poc record de la gent de fora podria haver estat motiu de voler-se'n assegurar més. Tampoc cal oblidar la constant repetició d'algun cognom (com ara el de *Callol*) un altre factor a afegir als possibles dubtes dels nostres funcionaris d'aquell temps.

Pel que fa a la toponímia, només la casualitat hi podria ajudar. Potser encara alguna família actual que abans hagués estat propietària d'algun dels terrenys fins ara ignorats, encara guardi com a relíquia l'escriptura tota polsosa i mig malmenada al calaix de les golfes d'alguna casa, i fes possible reconèixer l'indret exacte d'algun d'aquests noms tan nostrats.